

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΠΑΤΡΩΝ

Λόγοι

Ἐπί τῆς 25^{ης} Μαρτίου
ὑπὸ

Γεωργίου Γέχαε.

534

ΓΕ

7249

$$\frac{154}{\cancel{76}} \\ \hline 7249$$

ΕΠΙ ΤΗΣ 25^{ης} ΜΑΡΤΙΟΥ

ΛΟΓΟΙ

ΕΚΦΩΝΗΘΕΝΤΕΣ ΕΝ ΤΗΣ ΕΝ ΠΑΤΡΑΙΣ

ΣΧΟΛΗΣ ΤΟΥ ΛΑΟΥ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ Δ^{ΗΜ} ΚΑΙ Ε^{ΗΜ} ΑΥΤΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ

ΥΠΟ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Σ. ΓΕΓΛΕ

ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΩΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ

ΕΙΣ ΤΑ ΕΝ ΠΑΤΡΑΙΣ ΓΥΜΝΑΣΙΑ.

ΕΝ ΠΑΤΡΑΙΣ

ΤΥΠΟΙΣ Π. ΕΥΜΟΡΦΟΠΟΥΛΟΥ

1889

ΕΠΙ ΤΗ, 25^ῃ ΜΑΡΤΙΟΥ

ΛΟΓΟΙ

ΕΚΦΩΝΗΣΕΙΣ ΕΝ ΤΗ, ΕΝ ΠΑΤΡΑΙΣ

ΣΧΟΛΗ, ΤΟΥ ΛΑΟΥ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ Δ^{ΗΝ} ΚΑΙ Ε^{ΗΝ} ΑΥΤΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΝ

ΥΠΟ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Σ. ΓΕΓΛΕ

ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΩΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ

ΕΙΣ ΤΑ ΕΝ ΠΑΤΡΑΙΣ ΓΥΜΝΑΣΙΑ.

ΕΝ ΠΑΤΡΑΙΣ

ΤΥΠΟΙΣ Π. ΕΥΜΟΡΦΟΠΟΥΛΟΥ

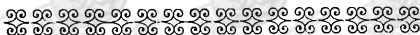
1889

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΑ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΑ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΑ

ΤΗ
ΙΕΡΑ, ΣΚΙΑ,
ΤΟΥ
ΠΑΤΡΟΣ ΜΟΥ

ΛΟΓΟΣ

ΕΚΦΩΝΗΘΕΙΣ ΕΝ ΤΗ· ΕΝ ΠΑΤΡΑΙΣ ΣΧΟΛΗ· ΤΟΥ ΛΑΟΥ

ΕΠΙ ΤΗΣ 25^{ης} ΜΑΡΤΙΟΥ

ΤΟΥ 1887 ΉΡΟΥΣ

Σὲ χαιρετίζομεν καὶ πάλιν ἀνατείλασαν, ὦ περι-
δοξος τῆς 25 Μαρτίου ἡμέρα! Σὲ χαιρετίζομεν καὶ
πάλιν δακρύνοντες, ὦ ἅγια ἡμέρα, διότι μέγα κατὰ
Σὲ ἐπῆλθε τῷ Ἑλληνισμῷ καὶ τῇ ἀνθρωπότητι κα-
λόν! Σὲ χαιρετίζομεν ὡς Σὲ χαιρετίζει ἡ Ἱερουσα-
λήμ, Σὲ θαυμάζομεν ὡς Σὲ θαυμάζουσιν αἱ Ἀθῆναι,
διότι κατὰ θείαν ὄντως εὐδοκίαν αἱ δύο αὐταὶ με-
γάλαι τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ πόλεις συμπανηγυρί-
ζουσι συγχρόνως τὰ κεφάλαια τῆς δόξης των. Ἡ μὲν,
διότι κατὰ Σὲ ἐνερσακώθη ἐκεῖνος ὅστις ἐμελλε ν'
ἀνακαινίσει τὴν γῆν, ἡ δέ, διότι κατὰ Σὲ ἐξηγέρθη
τὸ περιδοξὸν τῶν Ἑλλήνων ἔθνος τὸ ἐπὶ τοσοῦτους
αἰῶνας ὑπὸ τὸν βάρβαρον καὶ ἀφόρητον ζυγὸν τα-
λαιπωρούμενον, ὃ σύσσωμον ἐν μιῇ καὶ μόνῃ στιγμῇ

σιδερᾶν αὐτῆς πτέρυγα πανταχοῦ τῆς γῆς, ἀλλὰ καὶ αὕτη κύψασα τὸν αὐχένα ὑπὸ τὸν νόμον τῆς ἀκμῆς καὶ παρακμῆς παρῆλθε, τὸ δὲ πεπτωκὸς τῶν Ἑλλήνων ἔθνος καὶ πάλιν ἀναλάμπει ὑπὸ νέαν μορφήν, καὶ πάλιν ἀναφαίνεται ὑπὸ νέαν αἰγίδα, καὶ πάλιν καταδείκνυσιν ὅτι θὰ ζήσῃ βίον μακρὸν κατὰ τοὺς τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς αἰῶνας. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ δὲν ἔλλειψεν ἀπὸ τὸ νὰ ἐκτοξεύσῃ καὶ πάλιν κατ' αὐτοῦ τὸ βάσκανον ὄμμα ὁ πανδαμάτωρ χρόνος. Καὶ ἡ δόξα τοῦ Βυζαντίου παρῆλθε· προσεγγίζει ἡ ἀπαίσια διὰ τὸν Ἑλληνισμόν ἡμέρα τῆς 29ης Μαΐου τοῦ 1453· τὸ Βυζάντιον πίπτει πτωσιν δεινὴν! Ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἐρειπίων αὐτοῦ δὲν ἀνεγείρεται καὶ πάλιν ἡ Ῥωμαϊκὴ κυριαρχία, ἀλλ' ἀντὶ ταύτης, ἡ δυσειδὴς καὶ ἄμορφος τοῦ Ἰσλάμ. εἰκὼν, τὸ ἀπαίσιον τοῦ αἰμοχαροῦς Μωάμεθ φάσμα! Ἀγρία καὶ βάρβαρα στίφη κατακλιζοῦσι τὴν τέως βασιλεύουσαν πόλιν, βεβηλοῦσι τοὺς ναοὺς, μᾶς ἀφαρπάζουσι τὴν Ἀγίαν μας Σοφίαν, ἀφ' οὗ ἔβαψαν τὸ ἔδαφος μὲ χριστιανικὸν αἷμα, καὶ πανταχοῦ ἐνσπείρουσι τὸν τρόμον, τὸ πῦρ, τὴν ἐρήμωσιν. Μαύρη νύξ ἐτάνωσε τὰς ἀπαίσιους αὐτῆς πτέρυγας ἐπὶ πᾶσαν τὴν Ἑλληνικὴν γῆν, ἡ δὲ Θεόσδοτος ἐλευθερία, ἡ πρὸ αἰῶνων κατοικοῦσα τὴν Ἑλλάδα καὶ μετὰ ταύτης συζῶσα, ἐφευγεν ἤδη ἀνὰ τὰ ὄρη καὶ τοὺς δρυμοὺς. Πανταχοῦ δὲ τῆς κλασικῆς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων

χώρας δὲν διέκρινέ τις ἢ εἰρεία, τὴν μυστηριώδη καὶ ἱερὰν τῶν ὑποίων σιγὴν ἐτάραττεν ἐνιαχοῦ τὸ ὑπερήφανον βῆμα τοῦ ἀγερώχου Μωαμεθανοῦ. Δουλειὰ δὲ τοσοῦτου χρόνου θὰ ἐξήλειπεν ἀναμφιβόλως ἀπὸ τῆς μνήμης τοῦ κόσμου καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα τοῦ ἡμετέρου ἔθνους, ἂν μὴ τὸ ἔθνος τοῦτο ἦτο τὸ Ἑλληνικόν, ἂν δὲν διετηροῦντο τὰ κειμήλια τῆς εὐκλεοῦς τῶν προγόνων μας ἐποχῆς, ἅτινα εἰ καὶ ἄψυχα, ἐξέφερον οἶονεὶ ἄρας κατὰ τοῦ χριστιανικοῦ καὶ πεπολιτισμένου κόσμου τοῦ ἀνεχομένου τὴν τοιαύτην βεβήλωσιν, τὸ ὄνειδος καὶ τὴν ἀτιμίαν. Τὰ ἐλεγεία τοῦ Βύρωνος τοῦ Delavigne καὶ Chateaubriand, τὰ θερμὰ δάκρυα ἅτινα οἱ περιδροεῖς οὗτοι ἔχουν ἐπὶ τῶν ἀψύχων πετρῶν τῆς Ἑλλάδος, διέσπειρον τὴν φήμην αὐτῆς πανταχοῦ γῆς.

Ἄλλὰ πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ διατηρηθῇ ἐπὶ πολὺ ἡ κατάστασις αὕτη εἰς τὸ ἔθνος ἐκεῖνο ἐν ᾧ ὑπάρχουσιν ὁ Μαραθῶν καὶ ἡ Σαλαμίς, αἱ Πλαταιαὶ καὶ αἱ Θερμοπύλαι; Πῶς ἦτο δυνατὸν τὸ ὕψυδερκὲς τῶν Ἑλλήνων βλέμμα, στρεφόμενον πρὸς τὸν βαρὺν ὄντως χειμῶνα τὸν κατακλύσσαντα τὸ πατρῶον ἔδαφος, πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ ἐνατενίσῃ καὶ εἰς τὴν ἀνοιξιν ἣτις διαδέχεται φυσικῶς τὸν χειμῶνα.; Πῶς ἦτο δυνατὸν ὁ φύσει ἐλεύθερος Ἕλληνας νὰ ἐξακολουθῇ ἐπὶ πολὺ ἔθδων μετὰ στεναγμοῦ τὴν θλιβερὰν τοῦ ἔθνους αὐτοῦ κατάστασιν καὶ συνεχῶς ἐπαναλαμβάνων τὸ

Μαύρισε κῦμα τὸν ἀφρό
καὶ σείς βουνὰ τὸ χιόνι,
Γιατ' ἦλθε βαρυχειμωνιά
καὶ δὲν λαλεῖ τ' ἀηδόνι;

Κατὰ τὸν βαρὺν δὲ τοῦτον τῆς δουλείας χειμῶνα, ὁ Ἑλληνισμὸς ἐθεωρεῖτο ἀπολωλώς. Ἄλλ' ἂν καὶ ἐγκατελείφθη οὗτος παρὰ τῶν ἀνθρώπων τοῦ κόσμου, δὲν ἐγκατελείφθη ὅμως ὑπὸ τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας, ἥτις ὡς φιλόστοργος μήτηρ ἀπέκρυπτεν αὐτὸν ἐν τοῖς ἑαυτοῖς κόλποις ἀπὸ τῶν βλεμμάτων τῶν βρβάρων κατακτητῶν του. Καὶ πράγματι, Κύριοι, ἢ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ διάσωσης τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὀφείλεται εἰς τὸν ἀδιάρρηκτον τοῦτον προμαχῶνα, τὴν Ἐκκλησίαν. Ἡ Ἐκκλησία ὑπῆρξε διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν, ὅτι τὸ θερμὸν λίκνον διὰ τὸ νήπιον. Διὸ καὶ ὁ Ἕλληνας, ἐξαιρέσειν ποιούμενος τῶν λοιπῶν χριστιανῶν, ὀφείλει κατ' ἐξαιρετικὸν ὄλως τρόπον ν' ἀγαπᾷ τὴν Ἐκκλησίαν του, νὰ λατρεύῃ αὐτήν.

Ὑπὸ τοιαύτης δ' ἀνατραφείς μητρός, ὑπὸ τοιαύτης διδαχθεὶς διδασκάλου, ἔγνω κατὰ τὴν μαύρην ταύτην ἐποχὴν ἐν ᾧ οὗτος ἀπολωλώς ἐθεωρεῖτο, ἔγνω, λέγω, νὰ διάγῃ μυστηριώδη ζωὴν, ὅχι ἐπὶ τῶν πόλεων ἐπὶ τῶν ὑποίωον δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διαμείνῃ, ἀλλ' ἐπὶ τῶν ὄρεων ὅπου περιεπάτει ἕνευ ζυγοῦ Ὁ Ἕλληνας ἐθεωρεῖτο τεθνεώς, ἀλλ' οὗτος ἀνέζησεν ὑπὸ τὴν μορφήν τοῦ ἀρματωλοῦ καὶ τοῦ κλέφτου ἐπιέ-

ζετο εἰς τὰς πόλεις, καὶ ἀνῆλθε τὸν Ὀλυμπον, εἰς ἐκάστην κορυφὴν τοῦ ὁποίου ἀνύψωσε τὸ ὑπερήφανον τῆς ἐλευθερίας του φλάμπουρον καὶ ὑπὸ τοὺς κλάδους αὐτοῦ εὔρε καταφυγὴν.

Ἡ ἰδέα τῆς ἐλευθερίας ἐφάνη ἐπὶ αἰῶνας ὅλους ἐκλείψασα ἀπὸ τῶν καρδιῶν τῶν Ἑλλήνων, πλὴν ἐν ᾧ αὕτη ἐφαίνετο ἀπαλειφθεῖσα, αἴφνης

Ἐάν τῆ σπιθα κρυμμένη ἔς τὴ στάχτη
ἐκρυβότου γιὰ μᾶς λευτεριά.

Ἦλθ' ἡ μέρα, πετιέται, ἀνάσπει
ἐξανόχθη σὲ κάθε μεριά.

Ἐν ᾧ ἡ ἰδέα τῆς ἐλευθερίας ἐπιστεύετο ὅτι ἐξέλιπεν ἀπὸ τῶν καρδιῶν τῶν Ἑλλήνων, ἐν ᾧ καὶ αὐτὸ τὸ ἐθνικὸν αὐτῶν ὄνομα ἀντεκατέστησε τὰ τοῦ ῥαγιά καὶ γκιαουρί, αἴφνης ἀκούεται ἡ φωνὴ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ τῆς ἐλευθερίας, τοῦ Τυρταίου τῆς Ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας, προσκαλοῦντος τοὺς Ἕλληνας εἰς τὴν ἐλευθερίαν, προτρέποντος αὐτοὺς ν' ἀνταλλάξωσι τούτην μετὰ τοῦ ἐνδοῦρου θανάτου καὶ διαττορία τῆ φωνῆ κηρύττοντος

Τί σ' ὠφελεῖ νὰ ζήσης
καὶ νά 'σαι ἔς τὴ σκλαβιά;

Στοχάσου πῶς σὲ ψήνουν
καθ' ὥρα ἔς τὴ φωτιά.

Καλλίτερα μιὰς ὥρας
ἐλεύθερη ζωή,

Παρά σαράντα χρόνια
σκλαβιά καὶ φυλακή.

Τὸ αἷμα τοῦ Ῥήγα ἔβαψε μὲν τὴν γῆν τοῦ Βελιγραδίου, ἀλλ' ἡ θυσία αὐτοῦ ὑπῆρξε θυσία εὐπρόσδεκτος εἰς τὸν Θεὸν τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Ῥήγας ἀπέθανε μὲν εἰς ξένην γῆν, ἀλλὰ τὴν φωνὴν τοῦ Ῥήγα ἀπήγγελλον ἤδη μυριάδες ἀνδρείων μαχητῶν καὶ ἐπανελάμβανον τὰ ὄρη αἰ φάραγγες καὶ αἰ κοιλάδες τῆς Ἑλληνικῆς γῆς. Τὸ αἷμα τοῦ Ῥήγα ἐχύθη, ἀλλὰ διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ ἐποτίσθη καὶ ἀνετράφη ἐν δένδρον, οἱ κλάδοι τοῦ ὁποίου ἐκάλυψαν ἅπασαν τὴν Ἑλληνικὴν χώραν· τὸ δένδρον τοῦτο καλεῖται Φιλικὴ Ἐταιρία, ἣτις ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Ὑψηλάντου ἀόκνως εἰργάζετο ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας. Ἀλλὰ τὰ ἔθνη δὲν ἀναγεννῶνται εἰμὴ διὰ μεγάλων θυσιῶν. Τὸ εἰδεχθῆς καὶ ἀκόρεστον τῆς δουλείας φάσμα, ἀπῆτει καὶ ἄλλο αἷμα ἵνα ἀποχωρήσῃ ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς γῆς. Καὶ ἰδοὺ τὴν ἀπαίτησίν του ταύτην πληροῖ ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος μετὰ πολλῶν ἀρχιερέων καὶ ἱερέων καὶ διακεκριμένων ἄλλων πολιτῶν, οἵτινες προσφέρουσιν ἑαυτοὺς ὀλοκαύτωμα εἰς τὸν βωμὸν τῆς ἐλευθερίας, καθ' ἣν ἡμέραν ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν ἐώρταζε τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν τοῦ πρῶταθλητοῦ τῆς πνευματικῆς ἐλευθερίας καὶ θεοῦ ἡμῶν Λυτρωτοῦ.

Τὸ παράδειγμα τοῦ Γρηγορίου καὶ τῶν λοιπῶν

μαρτύρων μιμείται τὸ Δραγατσάνιον καὶ οἱ Ἱερολοχιῖται. Τότε δὴ τότε ἡ ὥρα ἐσήμανεν ὁ Ἱεράρχης Πατρῶν ἀνυψοῖ τὴν ἱεράν σημαίαν, ἡ Ἁγία Λαύρα δίδει πρώτη τὸ σημεῖον, καὶ ἡ κλαγγὴ τῶν Ἑλληνικῶν ὄπλων ἤχει ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα.

Τί δὲ ἔπραξαν ἔκτοτε οἱ πρόγονοι ἡμῶν μέχρι τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ἐπιστήμως ἀνεγνωρίσθη ἡ ὑπαρξίς τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, οὐδ' ὁλως προτίθεμαι ν' ἀποδείξω, διότι τὰ γεγονότα ταῦτα ἐξιστορήθησαν ὑπὸ ἰσχυροτέρας φωνῆς διακεκριμένου ἐπιστήμονος ἐπὶ δύο συνεχῆ ἔτη διδάσκοντος τὰ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως ἀπὸ τῆς ἑδρας ταύτης.

Κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν ταύτην οἱ πρόγονοι ἡμῶν ὠρκίσθησαν τὸν ὄρκον τῆς ἐλευθερίας ἢ τοῦ θανάτου, ἵνα καταδείξωσιν εἰς τοὺς σφετεριστὰς ξένων δικαιωμάτων ὅτι τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος θέλει καὶ δύναται νὰ ζήσῃ, καὶ ὅτι αὐτοὶ καὶ μόνοι εἶνε ἱκανοὶ νὰ διεκδικήσωσι τὴν καταπατομένην παρὰ τῶν σφετεριστῶν τιμὴν των ὠρκίσθησαν τὸν ὄρκον τῆς ἐλευθερίας ἢ τοῦ θανάτου νὰ καταδείξωσιν ὅτι ὁ Μαραθὼν καὶ ἡ Σαλαμίς δὲν εἶνε χεῖμαιρα φαντασίας, ἀλλὰ γεγονότα δυνάμενα καὶ πάλιν νὰ λάβωσι σάρκα. Καὶ πράγματι, Κύριοι, ἐν τῷ προσώπῳ τῶν δαφνοστεφῶν τοῦ 1821 ἠρώων δὲν ἀντανκλωμέν τὰς Ἱερὰς σκιὰς τῶν Μαραθονομάχων, οἵτινες ἐγκατέλιπον οἷονεὶ τοὺς προαιωνίους τάφους των ἵνα ἀγωνί-

σθῶσι μετὰ τῶν προσφιλῶν αὐτοῖς ἀπογόνων; Ἡ Ἄλαμὰνα καὶ τὸ Μανιάκι, δὲν ἀντιμετωπίζει τὰς Θερμοπύλας; Ὁ Διάκος καὶ Παπαφλέσας, δὲν φαίνονται ἀντάξιοι μιμηταὶ τοῦ Λεωνίδα; Ὁ Κκνάρης δὲν εἶνε ζῶσα εἰκὼν τοῦ Κυναιγεῖρου; Ὁ Μικουλῆς καὶ ἡ Μπουμπουλίνα δὲν ὑπεθυμίζουσιν Ἰμῖν τὸν ἔνδοξον θρύαμβον τῶν Σαλαμινομάχων; Τὸ ὄνομα τοῦ Βότσαρη δὲν παρέχει Ἰμῖν τὴν εἰκόνα τοῦ τελείου ἥρωος; Τὸ ἐνδοξὸν Μεσολόγγιον δὲν εἶνε ἀνώτερον πάσης ἐποποιίης; Τίς ἀναπολῶν τὰ δεινὰ ἄτινα οἱ ἀμίμητοι ἐκεῖνοι τοῦ Μεσολογγίου ἥρωες ἐπὶ μακρὸν χρόνον ὑπέστησαν, δὲν θέλει ἀποθεώσει αὐτούς; Τίς τέλος ὁ ἀμφιβάλλων ὅτι ἡ ἡμετέρα ἐπανάστασις ὑπῆρξεν ὁ πρόδρομος τῆς ἐξεγέρσεως ὄλων τῶν καταδυναστευομένων λαῶν; Ἐν τούτοις, ἂν καὶ μεγάλα τὰ ἔργα τῶν ἡμετέρων προγόνων, ἂν καὶ ἅγιος ὁ σκοπὸς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ εἴπωμεν τὴν πικρὰν ἀλήθειαν καθ' ἣν οἱ ἰσχυροὶ τῆς γῆς ἐθεώρησαν τὴν Ἑλλην. Ἐπαναστασίαν ὑπὸ διάφορον ὄλως ἔποψιν. Δὲν δυνάμεθα ν' ἀποκρύψωμεν, ὅτι ὑπῆρξε πολιτικός τις ἰσχυρᾶς Ἑρωπαϊκῆς δυνάμεως, ὅστις ἐκήρυττεν ὅτι πάντες οἱ ἐξεγερθέντες κατὰ τῆς Τουρκίας ἐξηγέρθησαν παρὰ νόμῳ, ὅτι οἱ Ἐπαναστάται πρέπει νὰ συμμορφωθῶσι πρὸς τὸ καθήκον τῆς ὑποταγῆς εἰς τὸν νόμιμον αὐ-

τῶν ἄρχοντα, ὅτι ἡ Ἑλλην. Ἐπανάστασις πρέπει ν' ἀποπνιγῆ διὰ παντός μέσου, πρέπει ν' ἀποσοβηθῆ πᾶς κίνδυνος μέλλων ἐξ αὐτῆς νὰ ἐπέλθῃ, ὅτι τέλος, Ἑλλάς τοῦ λοιποῦ δὲν ὑπάρχει! Καὶ τὰ ἀγγέλματα ταῦτα εὔρον ἤχῳ παρὰ ταῖς Εὐρωπαϊκαῖς κυβερνήσεις, δι' ὃ καὶ οἱ ἀγωνιζόμενοι Ἕλληνες ἐγκατελείψθησαν παρὰ πάντων εἰς τὴν ἑαυτῶν τύχην... ἀλλ' ὁ Θεὸς τῆς Ἑλλάδος οὐδέποτε ἐγκατέλιπεν αὐτούς. Ἔδωκε τὴν ὑπογραφὴν του Ὁ Χριστὸς καὶ δὲν τὴν πέρνει ἴσῳ, ἔλεγεν ὁ γέρον Κολοκοτρώνης. Αἱ κυβερνήσεις ὅμως τῆς Εὐρώπης ἔπρεπε νὰ ἐνοήσωσιν ὅτι ἡ Ἑλλην. Ἐπανάστασις δὲν ἦτο ὡς αἱ συνήθεις ἐπαναστάσεις, δὲν ἦτο ἐξέγερσις λαοῦ κατὰ καθεστηκυίας ἀρχῆς, δὲν ἦτο κίνημα ῥαδιοῦργων πολιτευτῶν ἐπωφελουμένων τὴν ἐξέγερσιν τοῦ λαοῦ πρὸς ἐπίτευξιν τῶν σκοπῶν των· ἡ Ἑλλην. ἐπανάστασις ἦτο ἀγὼν ἱερός ὑπὲρ τοῦ ὅλου, ἦτο ἀγὼν ἐπιβαλλόμενος ὑπὸ τοῦ ἱερωτάτου τῶν ἀγωνιζομένων καθήκοντος, ἦτο ἀγὼν τοῦ δεινῶς ὑπὸ τοῦ ζυγοῦ στενάζοντος καὶ ἀγωνιζομένου ἵνα ἀναπνεύσῃ ἐλεύθερον ἀέρα, ἀγὼν δικαίου κατ' ἀδικίας, ἀνεξαρτησίας κατὰ δουλείας, εὐνομίας κατ' ἀνομίας· αἱ ἐπαναστάσεις δὲ αὗται παρ' ὅλων πρέπει νὰ χαιρετίζωνται ὅποτε δῆποτε καὶ ἂν συμβαίνωσι. Καὶ κατὰ τὴν Ἑλλην. ἐπανάστασιν οἱ ἰσχυροὶ οὗτοι ἔπρεπε νὰ συναίσθαν-

θῶσι τοὺς ἱερούς τοῦ ἀγωνιζομένου Ἕλληνας παλ-
μοὺς, ἔπρεπε νὰ ἰδῶσιν ὅτι κατὰ τὰ ἑπτὰ τῆς ἐπα-
ναστάσεως ἔτη εἰχύνετο ἀφθόνως τὸ ἱερόν αὐτῶν
αἷμα εἰς τὴν διψῶσαν ἐλευθερίας γῆν ἔπρεπε νὰ
ἰδῶσιν ὅτι τὸ αἷμα ἐκεῖνο, δὲν ἦτο τέφρα ἐφ' ἧς
γεννᾶται ὁ Φοῖνιξ, ἀλλ' ἦτο αἷμα θερμὸν ἐξ οὐ ἀνε-
γεννήθη ἢ σφριγῶσα Ἑλλάς· ἔπρεπε τέλος νὰ ἰδῶ-
σιν ὅτι οἱ Ἕλληνες προσεπάθησαν νὰ ἐξαγάγῃσι τὴν
ἐλευθερίαν τῶν ἐκ τῶν ἰδίων αὐτῶν ὄστων.

Ἄπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά
Καὶ σὰν πρώτη ἀνδρειωμένη
χαῖρε, χαῖρε, Ἑλευθεριά!

Ἄλλ' ὤμεν δίκαιοι. Καὶ αὐτοὶ οἱ μάρτυρες τοῦ
ἱεροῦ ἀγῶνος θὰ ταραχθῶσιν ἴσως ἐν τοῖς μακαρίοις
αὐτῶν τάφοις, ἐὰν μὴ ὁμολογήσωμεν ἐν τῇ περι-
πτώσει ταύτῃ τὴν καθαρὰν ἀλήθειαν, καθ' ἣν ἂν καὶ
ὁ σκοπὸς τῆς Ἑλλήν. Ἐπαναστάσεως παρεμορφώθη
παρὰ τῶν ἰσχυρῶν τῆς γῆς, ὡς ἔλεγον, ἐχαιρετίσθη
ὅμως ἀπὸ καρδίας ὡς ὁ ἄριστος διὰ τὴν ἐλευθερίαν
οἰωνὸς παρὰ τῶν φιλελευθέρων τῆς Εὐρώπης λαῶν,
ὧν τὰ αἰσθήματα δὲν ἐκπροσωποῦσιν ἀκριβῶς πάν-
τοτε καὶ οἱ ἰθύντορες αὐτῶν. Δι' ὃ καὶ πολλοὶ ἐκθύ-
μως ἐσπευσαν νὰ σφίγγῃσιν ἀδελφικὴν χεῖρα μετὰ
τοῦ ἀγωνιζομένου Ἕλληνας, νὰ συμπάθῃσι καὶ συνα-
ποθάνῃσι μετ' αὐτοῦ, ἐγκαταλιπόντες πρὸς τοῦτο τὸ

πᾶν. Ἄλλὰ καὶ ἡ Ἑλλάς εὐγνωμονοῦσα πρέδωκε
τὰ ὀνόματα αὐτῶν εἰς αἰώνιον μνημόσυνον καὶ κλέος.
Στρέψατε τὸ βλέμμα Ὑμῶν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν χώ-
ραν καὶ θέλετε ἴδει ἀλλαχοῦ μὲν ὑπερήφανον προμα-
χῶνα φέροντα μετ' ἀξιοπρεποῦς ἐπαρσεως τὸ ὄνομα
τοῦ Νόρμαν, ἀλλαχοῦ ἔρημον ἀκτὴν ἀπχθανατίσα-
σαν τὸν Σανταρόζαν, ἀλλαχοῦ μεγαλοπρεπῆς μυ-
σωλεῖον δεικνύον εἰς τὰς μεταγενεστέρας γενεὰς τὸν
περίδοξον Βύρωνα ὅστις μετὰ παλμῶν χαρᾶς ἔσφιγ-
ξεν ἐν Μεσολογγίῳ τὴν προσφιλῆ εἰς αὐτὸν χεῖρα τῆς
Ἑλλάδος, ἣτις Ἑλλάς ἐπέπρωτο φεῦ! ταχέως νὰ
στερηθῆ τοῦ ἥρωος τούτου ἐνδόξως ἀγωνισαμένου καὶ
χάριν αὐτῆς πεσόντος. Διὸ εὐγνωμονοῦσα τῷ ἥρωϊ
τούτῳ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν τὸν τύραννον πλήττουσαν
ἐλευθερίαν ἐπέβαλε πρὸς στιγμὴν σιγῆν, καὶ προσε-
κάλεσεν αὐτὴν ἵνα κλίνη γόνυ πρὸ τοῦ ἐνδόξου νεκροῦ
καὶ σπείσῃ δάκρυ εὐγνωμον ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ εὐ-
κλεοῦς τούτου ποιητοῦ τῆς Ἀλβιόνης.

Ἐλευθεριὰ γιὰ ἄλλο πάψε
νὰ κτυπᾷς μὲ τὸ σπαθί,
Τώρα σίμωσε καὶ κλάψε
εἰς τοῦ Μπαίρον τὸ κορμί!

Τίς Ἑλληνικὴ καρδιά δύναται ποτε νὰ λησμονήσῃ
καὶ πλείστα ἄλλα εὐκλεῶν Φιλελλήνων ὀνόματα, ὡς
τοῦ Φαβιέρου, τοῦ Ἀστυγγοῦ, καὶ πλείστων ἄλλων,
οἵτινες οἰκείᾳ βουλήσει ἔσπευσαν νὰ θραύσωσι καὶ

αὐτοὶ τὰς βαρεῖς ἀλύσεις τῆς Ἑλλάδος, τῆς Ἑλλάδος ἐκείνης ἣτις ἐδίδαξε τοὺς λαοὺς νὰ ζῶσιν ἐλευθέρως, καὶ ἣτις μοιραίως κατεδικάσθη νὰ στένη πικρῶς; Πῶς εἶνε δυνατὸν νὰ λησμονήσωμεν τὴν μνήμην τοσοῦτων ἄλλων τῆς Ἑλλην. Ἐπαναστάσεως ὑπερμάχων, οἵτινες ὡς ὁ Chateaubriand, καὶ Delavigne, ἀνδρὲς ἔδραξαν τὸ ξίφος, ἔδραξαν ὅμως τὴν γραφίδα καὶ διὰ ταύτης ἠγωνίζοντο ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος; Μὴ καὶ ἡ γραφίς δὲν εἶνε ὄπλον ἰσχυρὸν καὶ μάλιστα ἀκατάβλητον, τὰ τραύματα τῆς ὁποίας δὲν θεραπεύει οὐδ' αὐτὸς ὁ χρόνος; Τίς ὁ ἀγνοῶν ὅτι οἱ ἀείμνηστοι οὗτοι ἔπληττον διὰ τῶν πνευματικῶν αὐτῶν ὄπλων τὴν νάρκην καὶ ἀβελτηρίαν τῶν Εὐρωπαϊκῶν κυβερνήσεων, καὶ τὸ μέγα αὐτῶν ἀδικημα κατὰ τῆς ἐνδόξου Ἑλλάδος; Τίνας ἄλλοι κατέδειξαν εἰς τοὺς ἰσχυροὺς ἄρχοντας τὴν δόξαν αἰμόφυρτον μὲν ἀλλὰ δαφνοστεφῆ ὡς μόνην ἐναπομείνασαν ἐπὶ τὴν ἀποπεφρωθεῖσαν πλέον Ἑλλάδα; Τίνας ἄλλοι διεσάλπισαν τὰ μεγάλα κατορθώματα τῶν ἀγωνιζομένων Ἑλλήνων, καὶ ἀνύψωσαν εὐλόγως αὐτὰ μέχρις ἐκείνων τῶν ἡμιθέων; Τίνας τέλος κατῴρθωσαν ὅπως ὁ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος γεννηθεὶς ἐκεῖνος ἱερός πηλὸς λάβῃ σάρκα καὶ ὑπαρξῆν εἰς τὴν ναυμαχίαν τοῦ Ναυαρίνου;

Ἄλλ' οἱ ἀείμνηστοι οὗτοι φιλέλληνες, οἱ εἴτε διὰ τοῦ ξίφους, εἴτε διὰ τῆς γραφίδος ἀγωνισθέντες ὑπὲρ

τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας, καὶ ἐνθέρμως ὑπερασπι-
θέντες τὰ καταπατούμενα ἡμῶν δικαιώματα ὡς γι-
νώσκοντες τὴν θέσιν ἣν πρέπει νὰ κατέχῃ ὁ λογικὸς
ἄνθρωπος ἐπὶ τῆς γῆς καὶ πῶς οὗτος πρέπει νὰ ζῆ,
οἱ τοιοῦτοι δὲν ἀνήκουσι μονομερῶς εἰς τοῦτο ἢ ἐκεῖνο
τὸ ἔθνος, ἀλλ' εἰς τὴν ἀνθρωπότητα. Πατρίδα ἔχουσι
τὸν κόσμον ὅλον, καὶ ἀντικείμενον ἀγαθοεργείας τοὺς
καταδυναστευομένους λαοὺς. Δικαίως δ' ἄρα τὰ ὑνό-
ματα αὐτῶν γεραίρονται εἰς αἰῶνα τὸν ἄπαντα, καὶ
ἡ μνήμη αὐτῶν τηρεῖται καὶ παρ' ἡμῖν ἐνδοξος καὶ
ἀγῆρως.

Ἐὰν δὲ συγκρίνωμεν τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστα-
σιν καὶ τ' ἀποτελέσματα αὐτῆς κατὰ τε τὸ παρὸν
καὶ τὸ μέλλον, θέλομεν ἶδει τί οἱ ἐνδοξοὶ ἡμῶν πρό-
γονοὶ κατώρθωσαν διὰ τὸν Ἑλληνισμόν. Χύσαντες
προθύμως τὸ ἱερὸν αὐτῶν αἷμα ὑπὲρ τοῦ βωμοῦ τῆς
πατρίδος, ἠλευθέρωσαν μίαν ἔρημον οὕτως εἰπεῖν τῆς
ἀρχαίας Ἑλλάδος γωνίαν, ἐφ' ἧς ἐτέθη εἰς φάρος,
αἱ λαμπραὶ τοῦ ὁποίου ἀκτίνες ἀντανακλῶσαι φωτί-
ζουσι τοὺς εἰσέτι ὑπὸ τὴν δουλείαν στενάζοντας ἀδελ-
φοὺς. Τὸ φῶς τοῦ φανοῦ τούτου δὲν βλέπετε νὰ ἐνα-
τενίζωσι μετὰ παλμῶν χαρᾶς καὶ ἐλπίδος αἱ ἀδελφαὶ
τῆς φιλοστόργου Ἑλλάδος, ἡ αἰμοσταγῆς ἠρωῆς τῆς
Μεσογείου Κρήτη, ἡ εὐανδρος Ἡπειρος, ἡ ὑπερήφα-
νος Μακεδονία, ἡ τεταπεινωμένη Θράκη καὶ ἡ ὠραία
ἀλλ' ἀτυχῆς Ἰονία; Πόθεν ἄλλοθεν ἢ ἀπὸ τοῦ φανοῦ

τούτου ἐλπίζουσι νὰ λάθωσι τὸ ἅγιον τῆς ἐλευθερίας φῶς; Ἰδοὺ λοιπόν, πῶς διὰ τῶν πατέρων ἡμῶν ἐσχηματίσθη τὸ μικρὸν μὲν ἀλλ' ἰσχυρὸν τῆς ἐλευθερίας ὀρμητήριον τῶν εἰσέτι ὑποδούλων Ἑλλήνων ἰδοὺ τί διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν κατώρθωσαν οἱ Ἕλληνες τοῦ 1821.

Ἄν δ' ἀκολουθήσωμεν ἔκτοτε τὴν πορείαν ἣν ὁ Ἑλληνισμὸς ἐβάδισε, θέλομεν ἴδει ὅτι τ' ἀποτελέσματα αὐτοῦ ὑπῆρξαν οἷα οἱ ἀγωνισταὶ τοῦ 1821 προσεδώκων. Ὁ Ἕλλην ἔκτοτε ἐβάδισε γοργῶ τῶ βήματι πρὸς τὴν πρόοδον τοῦ 19ου αἰῶνος· παρέλαβεν ἐρείπια καὶ ἐδημιούργησε πόλεις· παρέλαβεν ἔρημον καὶ κατέστησεν αὐτὴν περίβολον θαλερόν. Ἡ δουλεία εἶχε μετατρέψει καὶ ἀλλοιώσει αὐτὸν μέχρι τῆς βαρβαρότητος, καὶ ἰδοὺ οὗτος ἀναφαίνεται μετ' οὐ πολὺ λάτρης τῆς ἐπιστήμης καὶ τέχνης, ἐραστὴς τῆς ἀναπτύξεως, καὶ ἀκράτητος θιασώτης τοῦ ἔθνικοῦ μεγαλείου, διαψεύσας τοιοιτοτρόπως τοὺς μισέλληνας ἐκείνους, οἵτινες θεωροῦντες τὸν Ἕλληνα ὡς ὀπισθοδρομικὸν καὶ ῥέποντα πρὸς τὸ σκότος, ἐξέφερον ἄρὰς κατὰ τῆς ναυμαχίας τοῦ Ναυαρίνου. Καὶ ἐν Ἑλλάδι δ' ἐφηρμώσθη πληρέστατα ὅ,τι ὁ μέγας τῆς Γαλλίας πολιτειολόγος Guizot ἔγραψε διὰ τὸ ἴδιον αὐτοῦ ἔθνος, ὁ πολιτισμὸς εἶνε γεγονὸς προερχόμενον ἐξ ἄλλων τῶν γεγονότων.

Μὴ καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἡ Ἑλληνικὴ νεο-

λαία σφριγῶσα ὑπὸ τὴν αἴγλην τῆς κυανοχρόου ση-
μαίας δὲν κατέδειξεν ὅτι ὁ νεαρὸς Ἕλληνας εἶνε γνή-
σιος βλαστὸς τοῦ παλαιοῦ Ἕλληνας; Τὸ Γκοιτζό-
βαλι καὶ ὁ Προφήτης Ἡλίας, δὲν εἶνε πιστὴ καὶ
ζῶσα εἰκὼν τῆς Ἀλαμάνας; Ἀπὸ τοῦ ναποῦ εἰσέτι
τάφου τοῦ ἀειμνήστου Πετροπουλάκη, δὲν ἐξέρχε-
ται τὸ εὐῶδες ἄρωμα τῆς Ἑλληνικῆς ἀνδρείας;
Ἀλλὰ τίς ἢ ἀνάγκη νὰ μακρυγορήσω ἐπὶ γεγονό-
των τόσῳ προσφάτων καὶ τοῖς πᾶσι γνωστῶν; Καὶ
ταῦτα δὲ πάντα πόθεν ἄλλοθεν προήλθον ἢ ἀπὸ τὸ
ἐνδοξον πρότυπον τῆς ἀνδρείας καὶ φιλοπατρίας τῶν
προγόνων ἡμῶν;

Ἄλλ' ἄς ἀφήσωμεν πρὸς στιγμὴν τὴν Σχολὴν
ταύτην ἀκροαταί. Ἄς μεταβῶμεν διὰ τῆς ἡμετέρας
φαντασίας εἰς τὸν ἀνώδυνον ἐκεῖνον τόπον, ὅπου οἱ
μάρτυρες τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας ἐπαναπαύονται
κλίνωμεν εὐλαβῶς τὴν κεφαλὴν ἐνώπιον τῶν ἱερῶν
αὐτῶν σκιῶν, καὶ ἀνακράζωμεν πρὸς αὐτοὺς μετὰ
τῆς προσηκούσης ὑπολήψεως. Μάρτυρες τῆς Ἑλλη-
νικῆς Ἐλευθερίας! Σεῖς, οἱ τὸν αἰμόφυρτον χιτῶνα
τοῦ μαρτυρίου περιβεβλημένοι, Σεῖς, οἱ τὸν ἐνδοξον
στέφανον ἐστεμμένοι, Σεῖς, οἱ κρατοῦντες τὸν ἀειθα-
λῆ καὶ ἀμάραντον κλάδον τῆς δάφνης Σεῖς, ἱκετεύ-
σατε τὸν δοτῆρα παντὸς ἀγαθοῦ, καὶ πρωταθλητὴν
τῆς ἐλευθερίας, ὅπως ἐνίσχυση καὶ τὴν νεωτέραν
Ἑλληνικὴν γενεάν, ἵνα ἐν καιρῷ τῷ δεόντι δειχθῇ

ἀξία τοῦ ὑπερηφάνου ἐθνικοῦ αὐτῆς ὀνόματος. Σεῖς, διὰ τῶν πρὸς τὸν Πλάστην εὐπροσδέκτων ἱερασιῶν Σας, συντελέσατε ὅπως χαιρετίσωμεν μετ' οὐ πολὺ ἐλευθέραν καὶ τὴν λοιπὴν ὑπόδουλον Ἑλλάδα, καὶ ὅπως μετὰ πάλμων χαρᾶς ἐνατενίζοντες ἐπὶ τῶν ἐπάλλξεων τῆς πόλεως ἐκείνης ἐν ἧ' τόσοι ἱεροὶ πύθοι περικλείονται, ἴδωμεν κυματίζουσαν τὴν σημαίαν ἐκείνην, τὴν τοὺς Κωνσταντίνους ἐνισχύουσαν καὶ τοὺς ἐχθροὺς ποτὲ καταισχύουσαν, τὴν κυανόλευκον τῆς Ἑλευθερίας σημαίαν, τὴν σημαίαν τοῦ Σταυροῦ.

Γένοιτο.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΠΙΔΡΑΣΕΩΣ
ΤΟΥ ΚΛΗΡΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ

ΕΙΣ ΤΑ ΤΗΣ
ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

ΔΟΓΟΣ

ΕΚΦΩΝΗΘΕΙΣ ΕΝ ΤΗ· ΕΝ ΠΑΤΡΑΙΣ ΣΧΟΛΗ· ΤΟΥ ΛΑΟΥ

ΕΠΙ ΤΗ· 25^ῃ ΜΑΡΤΙΟΥ

ΤΟΥ 1889 ΕΤΟΥΣ

Σεβαστὴ Ὁμῆγυρις!

Καὶ πάλιν, κατὰ παράκλησιν τῆς σεβαστῆς Ἐφορίας τῆς Σχολῆς ταύτης, ἀνέρχομαι τὸ βῆμα τοῦτο ὅπως χαριετίσω τὴν πανένδοξον ταύτην τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἡμέραν. Καὶ πάλιν ἀπὸ τοῦ βήματος τοῦτου ἔρχομαι νὰ ῥάνω δι' ἀσθενῶν μὲν ἀλλ' ἐξ εἰλικρινῶς καὶ προθύμου καρδίας προερχομένων λέξεων τὰ μεγάλα καὶ θαυμαστά γεγονότα, ὅσα κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην τοῦ 1821

Λατινικὴν κυριαρχίαν, ἔθνη δὲ κατὰ τὴν ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου ἐπελθοῦσαν ταφὴν, οὕτως εἶπεῖν, τοῦ Ἑλληνισμοῦ διὰ τῆς πτώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Καὶ ὁ Βαλδουῖνος τὸ πρῶτον, καὶ Μωάμεθ ὁ Πορθητὴς τὸ δεύτερον, ἐξ ἴσου ἐσταύρωσαν τὸν Ἑλληνισμόν, ὁ μὲν διὰ τῶν φοβερωτέρων ἠθικῶν καταπιέσεων, ὁ δὲ διὰ τοῦ ζήφους καὶ τοῦ πυρός, τῆς λεηλασίας καὶ ἐρημώσεως. Οὐδόλως δ' ἠθέληεν ἀρκέσει μοι ὁ παρῶν χρόνος ἂν προϋτιθέμην ν' ἀφηγηθῶ Ἑμῖν εἰς ποῖα καὶ πόσα ἔκνομα ὄντως μέσα κατέφυγον οἱ Φράγκοι ἐπὶ τῷ ἀπαισίῳ σκοπῷ τῆς ἐκλατινίσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ, πόσον Χριστιανικὸν αἷμα κατήρδευσε τὴν πολύστενον Ἑλληνικὴν γῆν ἀπὸ τῆς κυριαρχίας τῶν Ὀσμανιδῶν. Οἱ Ἕλληνες τὰ πάνδεινα ὑφιστάμενοι καὶ ἀναξιοπαθοῦντες στρέφουσιν ἱκετήριον πρὸς τοὺς ξένους ὄμμα, ἀλλ' εἰς μάτην! πρωίμως δ' αἰσθανθέντες τὴν πλάνην τῶν ἔγνωσαν νὰ στρέψωσι τὰ πεπληρωμένα δακρύων αὐτῶν βλέμματα πρὸς ἑαυτούς, καὶ ἀφ' ἑαυτῶν ἐνεργοῦντες νὰ ἐλπίσωσιν εἰς τὴν πραγματοποιήσιν τοῦ ἑαυτῶν πόθου, ἔχοντες ὡς μόνον βοηθὸν τὸν Θεὸν τῶν πατέρων τῶν, τὸν Θεὸν ἐκέϊνον ὅστις ἀνταμείβει τὴν ἀρετὴν καὶ ἀποδίδει τὸ δίκαιον. Οἱ Ἕλληνες, κακουχούμενοι, ἔπρεπεν, ἐν οἰχθήποτε καταστάσει καὶ ἂν διετέλουν, νὰ ζητήσωσιν εἰς ἑαυτούς καὶ νὰ ἐπιτύχωσι δι' ἑαυτῶν τὴν τοῦ ἰδίου γένους

ἀνάστασιν, καὶ τὴν σωτηρίαν τῆς εἰς τὰ κύματα τῶν πικριῶν καὶ τῶν θλίψεων κλυδονιζομένης πατρίδος των. Ἡ δ' Ἐκκλησία τῶν Ἑλλήνων καίτοι ἐπῆλθον κατ' αὐτῆς νέοι Νέρωνες καὶ Διοκλητιανοὶ καὶ Δέκιοι, καίτοι καὶ πάλιν ἐβάφη καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τοῦ ἁγίου αὐτῆς ἐδάφους μὲ χριστιανικὸν αἷμα, τῇ θεῖᾳ ὄντως δυνάμει διασωθεῖσα, προτάσσεται τῆς κινδυνεύουσας πατρίδος, τίθησι ταύτην ἀγωνιζομένην ὑπὸ τὴν θεῖαν αὐτῆς αἰγίδα καὶ θέλει νὰ σώσῃ αὐτήν.

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος δὲν ἠγνοεῖ τότε ὅτι ἐπὶ τῆς πολιτικῆς καταστάσεως οἰοῦδήποτε καθ' ὅλου ἔθνους κατὰ πρῶτιστον λόγον ἐπιδρᾷ ἡ διανοητικὴ αὐτοῦ κατάστασις. Ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν εἶγνω καλῶς ὅτι διὰ τῆς διανοητικῆς ἀναπτύξεως δύναται ν' ἀποκρουσθῇ ὁ διεικτός κίνδυνος ὁ ἐκ τῶν Ἑνετῶν ἀφ' ἐνὸς καὶ τῶν Τούρκων ἀφ' ἐτέρου ἀπειλῶν τὴν ἐξόντωσιν τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Τὰ ὄργανα τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, ὁ Ἑλληνικὸς κληρὸς, αὐτὸς πρῶτος ἀποδύεται τὸν πνευματικὸν τοῦτον ἀγῶνα, ἐπιφυλασσόμενος εἶτα νὰ σύρῃ καὶ αὐτὸ τὸ ξίφος, ὅταν ἤθελεν ἡ ἀνάγκη παραστῆ, καὶ νὰ ποτίσῃ πρῶτος διὰ τοῦ αἵματός του τὸν βωμὸν τῆς Ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας.

Ὁ κληρὸς τῆς Ἑλλάδος δὲν ζητεῖ ν' ἀποπνίξῃ τὰ εὐγενέστερα τοῦ ἀνθρώπου αἰσθήματα, δὲν ζητεῖ νὰ

ὑποκρύψῃ τὸ ὕψος τῆς βαθμίδος τοῦ ἀληθοῦς προορισμοῦ του, δὲν ζητεῖ νὰ σφαγιάσῃ τὴν ἐλευθερίαν, ἀλλ' ὑποβοηθεῖ τὸν Ἕλληνα εἰς τὴν ἀνάκτησιν αὐτῶν. Δὲν ζητεῖ νὰ κρατήσῃ τὸ ἔθνος αὐτοῦ δέσμιον ὑπὸ τὸ κράτος τυραννικῆς θεοκρατίας, ἀλλ' ὑποδεικνύει εἰς αὐτὸ τὸν τρόπον τῆς ἐνεργείας ὅπως καὶ πάλιν ἀναζήσῃ. Δὲν ὑπονοεῖ βδελυρὰ πνευματικὰ ὄπλα ὅπως διὰ τούτων κρατῆ ἔπτοημένους τοὺς λαοὺς καὶ ἰλιγγιῶντας ὑπὸ τὰ βλέμματά του, ἀλλ' ἀνὰ χεῖρας κρατῶν τὸ Εὐαγγέλιον διωχέτευσεν αὐτὸς πρῶτος εἰς τοὺς Ἕλληνας τὰς ὑγείας αὐτοῦ ἀρχὰς ἀφ' ὧν καὶ μόνων τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ἐσώθη.

Ὁ ἀγὼν τοῦ Ἑλληνικοῦ κλήρου ἀναφαίνεται ἐν πολλῇ προγενεστέρᾳ ἐποχῇ τοῦ 1821. Τῆς λεπτομεροῦς δὲ τούτων περιγραφῆς, ἅτε δυσχεροῦς καὶ ὡς εἰπεῖν ἀδυνάτου, ἀπεχόμενος, περιορίζομαι μόνον εἰς μερικὴν αὐτῶν περιγραφὴν ἀπολύτως ἀναγκαίαν πρὸς λύσιν τοῦ προτεθέντος Ἰμῖν θέματος.

Ἱστορικῶς ἀποδεδειγμένον τυγχάνει ὅτι μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως πολλοὶ Ἕλληνες μετέβαινον εἰς Ἑνετίαν καὶ συνεμάχουν μετὰ τῶν Ἑνετῶν κατὰ τῶν Τούρκων, ὡς ὁ Ἐμμανουὴλ Μπόχαλης, ὁ Μαρτῖνος Γραδάνης, ὁ Δημήτριος Κλαδάς, ὁ Μποζίκης καὶ πλεῖστοι ἄλλοι, ἀλλ' ἅπαντες οὗτοι σὺν τῷ χρόνῳ ἐξελατινίζοντο πρὸς μεγίστην βλάβην τοῦ τε Ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς Ὁρθοδοξίας. Πρὸς τῇ φο-

θερά ταύτη ἔθνικῇ τε καὶ θρησκευτικῇ ζημίᾳ ἐπηκολούθησε καὶ ἕτερον κακόν, ἡ ἐκ τῆς ἀγάλης Ἑλληνίδων μητέρων ἀπάνθρωπος καὶ ἀνήκουστος ἄμα ἀρπαγὴ τῶν νεαρῶν Ἑλλήνων, καὶ ἡ κατὰ τάξιν αὐτῶν εἰς τὰ φοβερὰ καταστάνατα τάγματα τῶν Γιανιτσάρων. Κατ' ἀμφοτέρας ἔρχε τὰς περιστάσεις ὅτε Ἑλληνισμὸς καὶ ἡ Ὀρθοδοξία ἐξησθένουν καὶ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἑλλάδι.

Οὐδ' ἔπυθεν καὶ ἡ εἰς αὐτὰ τὰ σπλάγγνα τῆς ὑπὸ παντοίων δεινῶν ταλαιπωρουμένης Ἑλλάδος διοχέτευσις ξένων ἰδεῶν ἐπὶ προσηλυτιστικῷ σκοπῷ. Περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς 17ης ἑκατονταετηρίδος ἐπὶ Σελινιάκ πρέσβεως τῆς Γαλλίας ἐγκαθίστανται ἐν Κωνσταντινουπόλει οἱ Ἰησουῖται, οἵτινες τὰ πάντα πράττουσι, θεμιτὰ τε καὶ ἀθέμιτα, ὅπως ἀνατρέψωσιν ἢ μεταλλάξωσι τὸ εὐγενέστερον καὶ τρυφερώτερον ἄμα αἶσθημα τοῦ Ἑλλήνος, τὸ θρησκευτικόν. Νέος ἀγών, ἀγών πνευματικὸς καὶ πάλιν ἐγείρεται ἐν Ἑλλάδι. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν ἀγῶνα τοῦτον πρωταγωνιστεῖ ὁ κληρὸς τῆς Ἑλλάδος. Κύριλλος ὁ Λούκαρης, ὁ ἐνδοξὸς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης Πατριάρχης, ἀνίσταται κατὰ τοῦ κακοῦ κατηγορεῖται ὑπὸ τῶν ῥαδιούργων ὡς ἐξωμότης, ἀλλ' ἐκ τῶν ὑστέρων καταδείκνυται ὅτι ὑπῆρξεν ἀδιάρρηκτος ἀσπίς δι' ἧς ἐκάλυψε τὸν Ὀρθόδοξον Ἕλληνα. Οὗτος ἔδρυσεν ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸ πρῶτον Ἑλληνικὸν τυπογρα-

φείον, ἐξεπαιδευσε μοναχοὺς τὴν τυπογραφικὴν τέχνην, καὶ ἀόκνως ἐργαζόμενος ἐξέδιδε πολλὰ μεγάλως τότε συντελοῦντα πρὸς κραταίωσιν τοῦ θρησκευτικοῦ καὶ ἔθνικοῦ φρονήματος. Ὁ Λούκαρης οὗτος εἶνε καὶ ὁ δημιουργὸς τοῦ ἐν Ἀθῶνι Ἑλληνικοῦ σχολείου, ἐν ἔτει 1749, ἐνθα ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἤγει ἡ γλυκεῖα καὶ ἐπιστημονικὴ φωνὴ τοῦ ἱερέως Εὐγενίου Βουλγάρεως, τοῦ λαμπροῦ τούτου ἀδάμαντος τῆς τότε ἐποχῆς, δι' ὃν δικαίως ὑπερηφανεύεται ἡ Ἑλλάς, καὶ τὸ ὅποιον ἐφθασεν εἰς τοσαύτην περιοπὴν, ὥστε, ὡς ὁμολογεῖ Στέργιος ὁ Μακρῶν «δυστυχοῦσι τοῖς Γραικοῖς οὐδέποτ' ἀνεφάνη τοιοῦτον». Ὅλιγα δ' ἔτη βραδύτερον, καὶ ἀκριβῶς τὸ 1757, Σεραφεῖμ ὁ Β' ἰδρύει τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει σχολὴν ἐν ἣ ἐδίδασκον οἱ κληρικοὶ Δωρόθεος, Ἀνανίας καὶ ἄλλοι.

Ὅσω βαθὺ ἦν τὸ πνευματικὸν ἐν Ἑλλάδι σκότος ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἀλώσεως μέχρι τοῦ τέλους τῆς 15' ἑκατονταετηρίδος, τόσαι ἀκτῖνες πνευματικοῦ φωτὸς ἤρξαντο ν' ἀναφρίωνται ἀπὸ τῆς 13' ἀρχομένης. Ὅση ἔλλειψις πεπαιδευμένων ἀνδρῶν, κληρικῶν τε καὶ λαϊκῶν, ὑπῆρχε κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀλώσεως, τόσοι διαπρύσιοι τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τῆς θύραθεν Ἑλληνικῆς παιδείας διδάσκαλοι ἀναφαίνονται κατὰ τὴν προειρημένην ἑκατονταετηρίδα, οἵτινες διατρέχουσι τὰς Ἑλληνικὰς χώρας ὅπως ἐξυ-

πνίσωσι τὸν ἐν πνευματικῇ νάρκῃ καθεύδοντα Ἕλληνα. Καὶ δὲν ἀπέτυχον τοῦ σκοποῦ οἱ ἀθάνατοι οὗτοι τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἄνδρες. Ἡ 17ῃ ἑκατονταετηρίς ὑπῆρξεν ἡ ἀρχὴ τῆς πνευματικῆς ἀναθιώσεως τῶν Ἑλλήνων. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθές ὅτι μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως δὲν ὑπῆρχεν ἐν Ἑλλάδι παντελῆς ἔλλειψις πεπαιδευμένων ἀνδρῶν οὐδὲ εἶνε δυνατὸν νὰ λησμονήσωμεν τοὺς Βυσαρίωνα, Γεώργ. Τραπεζούντιον, τὸν Ἀμοιρουσιώτην, τὸν Ἀργυρόπουλον, τὸν Γαζῆν, τοὺς Λασκάρεις, τοὺς Χαλκοκονδύλας καὶ ἄλλους, οἵτινες διέπρεπον ἐν Κωνσταντινουπόλει τότε ὡς ὀλίγοι φωτεινοὶ ἀστέρες ἐν τῷ ὑπὸ μελανῶν νεφῶν κατεχομένῳ ὀρίζοντι. Ἄλλ' οὗτοι μεταθάντες εἰς τὴν Δύσιν ὠφέλησαν, ὡς εἶπειν, τὸν ἄνθρωπον μᾶλλον οὐχὶ ὅμως τὸν Ἕλληνα διανύοντα τότε τὴν κρισιμωτέραν ἐποχὴν τῆς πνευματικῆς αὐτοῦ ὑπάρξεως. Δι' ὃ καὶ τὰ τότε διατηρούμενα σχολεῖα, ἀπολέσαντα τὰ εὐσθενέστερα τῶν ὀργάνων αὐτῶν, ἔπαυσαν λειτουργοῦντα, καὶ ἰδοὺ ὁ Ἕλληνας ἐν πλήρει διανοητικῷ ναυαγίῳ. Ἡ κατὰστασις δὲ αὕτη ἡ ἐπὶ πολὺ διαρκέσασα, ἐπὶ μεγίστη θρησκευτικῇ τε καὶ ἐθνικῇ βλάβῃ, ἤρξατο βελτιουμένη κατὰ τὴν προσηρημένην 17ῃ ἑκατονταετηρίδα. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων, κληρικοὶ τε καὶ λαϊκοὶ, πιεζόμενοι ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ Βενετῶν, εὗρισκον θεραπείαν τῶν δεινῶν αὐτῶν

μεταβαίνοντες ἐν αὐτῇ τῇ Ἑνετίᾳ· ἡ δὲ Ἑνετικὴ κυβέρνησις ἔχουσα ἄμεσον πολιτικὸν συμφέρον νὰ περιποιηθῇ τοὺς πρόσφυγας τούτους, (καθ' ὅτι ὡς εἴρηται πολλοὶ ἐν πολλαῖς περιστάσεσιν Ἕλληνες συνεμάχουν τοῖς Ἑνετοῖς κατὰ τῶν Τούρκων) οὐ μόνον πνυτοιοτρόπως περιποιεῖτο αὐτούς ἀλλὰ καὶ προθύμως συνέδραμεν αὐτούς εἰς τὴν ἐν μέσῳ τῆς Ἑνετίας Ἱδρυσιν Σχολείου Ἑλληνικοῦ, τοῦ Φλαγγινείου Φροντιστηρίου ὀνομαζομένου, ὑπερ ἀπέβη ἀκοίμητος πνευματικὴ κάμινος διαχέουσα ἄπλετον θερμότητα εἰς τοὺς ἐν παγετῶδει πνευματικῇ καταστάσει διατελοῦντας Ἕλληνας. Ἐν τῷ Σχολείῳ τούτῳ πρωταγωνιστοῦσιν ὁ πολὺς καὶ μέγας καταστάς εὐφραδῆς ῥήτωρ καὶ ἱερεὺς Ἡλίας Μηνιάτης, ὁ ἱεροκῆρυξ Νικ. Παπαδόπουλος, ὁ ἱερεὺς Στέφανος Μόσχος, καὶ πλείστοι ἄλλοι κληρικοὶ τε καὶ λαϊκοί, οὔτινες διδάσκοντες τὰς ὑγιεῖς τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀρχὰς καὶ διὰ τῶν ἀθανάτων τῆς Ἑλληνικῆς μαθήσεως ναμάτων καταρθεύοντες χιλιάδας Ἑλληνικῶν ψυχῶν προητοιμαζον τὸ μέγα Ἑλληνικὸν ἔργον τοῦ 1821.

Ἄλλος δ' αὐτῆς κληρικός, ἐν Ἑνετίᾳ ζῶν καὶ ἐκ τῆς εὐάνδρου Ἠπειροῦ καταγόμενος, ὁ ἡγούμενος Ἐπιφάνειος, Ἱδρυσεν, ἰδίαις δαπάναις, δύο ἀκμάσαντα σχολεῖα, ἐν εἰς τὴν ἰδιαιτέραν αὐτοῦ πατρίδα τὰ Ἰωάννινα, καὶ ἕτερον ἐν Ἀθήναις. Τὸ δὲ σχολεῖον τῶν Ἰωαννίνων εἰς τοσοῦτον ἀκμῆς ἐφθασεν, ὥστε ὁ

τοῦ γένους ἡμῶν διδάσκαλος Κούμς ἐκφωνεῖ περὶ αὐτοῦ « εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων χρέωστει ἡ Ἑλλάς τὴν ἀναγέννησιν τῆς παιδείας » καθ' οὗς χρόνους « ἐξεβαρβαρίσθη » ἅπασα ἡ ἐνδοξος καὶ ἱερὰ γῆ τῶν Ἑλλήνων. Τὸν Ἐπιφάνειον μιμοῦνται καὶ ἄλλοι, οἵτινες διὰ γενναιοδώρων δωρεῶν καὶ κληροδοτημάτων ἢ ἐνισχύουσι τὰ ἤδη ὑφιστάμενα ἢ ἰδρύουσι νέα σχολεῖα πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ μεγάλου καὶ ἱεροῦ σκοποῦ. Καὶ ἰδοὺ βλέπομεν πνευματικὰ καθιδρύματα ἐν διαφόροις Ἑλληνικαῖς πόλεσι καὶ χωρίοις, εἰς Μίτσοβον, Τρικκαλα, Λάρισσαν, ἕτερον εἰς Ἰωάννινα καὶ Ἀθήνας, ἐν Χίῳ, ἐν Σμύρνῃ, ἐν Κυδωνίαις, ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐν Βουκουρεστίῳ ἐν Ἰασιῳ καὶ ἀλλαχοῦ, συγχρόνως δ' ἕτεροι μεγάθυμοι Ἕλληνες, οἱ Ζωσιμάδαι, οἱ Καπλάναι, καὶ ἄλλοι, συνειδότες τὰ καλὰ ἄτινα ἐμελλον σὺν τῷ χρόνῳ νὰ ἐπιδαψιλευθῶσι τῇ Ἑλλάδι διὰ τῶν πνευματικῶν φώτων, ἀφ' ὧν καὶ μόνων ἐξήρτητο τὸ πᾶν, ἔσπευσαν νὰ ἐμψυχώσωσι καὶ διατηρήσωσι τὰ σχολεῖα ταῦτα, ἀφειδῶς ἐξοδεύσαντες τὰς ἰδίας αὐτῶν περιουσίας. Εἴη τὸ ὄνομα αὐτῶν εὐλογημένον! Ἡ δ' ἐθελοθυσία αὕτη τῶν εὐγενῶν Ἑλλήνων οὐκ ὀλίγον συνετέλεσεν ὅπως ὑπερκνθρώπως ἐργασθῶσιν οἱ μεγάλοι ἐκεῖνοι τῆς Χριστιανικῆς καὶ τῆς Ἑλληνικῆς μαθήσεως πρόμαχοι, Εὐγένιος ὁ Βούλγαρης, Νικηφόρος ὁ Θεοτόκης, Δωρόθεος ὁ Πρώτος, Ἀθηνάσιος ὁ Πάριος,

Κωνσταντίνος ὁ Οἰκονόμος, Βενιανέμ ὁ Βάμβας καὶ πλεῖστοι ἄλλοι ἀθίνατοι τοῦ γένους ἡμῶν διδάσκαλοι κληρικοί τε καὶ λαϊκοί, καὶ διαπλάσωσιν Ἑλληνοπροπεῶς πολλὰς χιλιάδας Ἑλλήνων. Κατόπιν δ' ὄλων τούτων μόνον τότε συναντῶμεν Ἑλληνας, ἀλλ' Ἑλληνας ὑπερρήφανους, συναισθηνομένους τὸ γόητρον ὅπερ ποτὲ ἐξήσκει ἐπὶ τοῦ κόσμου τὸ ὑπερήφανον ὄνομά των. Δι' ὃ ἐν ᾧ μέχρι τοῦ 17ου αἰῶνος οἱ Ἕλληνες ἐν πολλαῖς περιστάσεσιν, ὡς καὶ ἀνωτέρω προεῖρηται, συνεμάχουν τοῖς ξένοις ὑπὲρ τῶν ξένων, μετὰ τοὺς χρόνους τούτους, ὅτε παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἐνισχύθη, ὡς εἰκός, διὰ τῆς παιδείας τὸ αἶσθημα, τὸ ἱερὸν καὶ ὑπερήφανον ἐθνικὸν αἶσθημα, τότε ὅσκις ἂν οὗτοι ἠγείροντο κατὰ τῆς τυραννίας, ἐδέχοντο μὲν ξένην χριστιανικὴν ἀρωγὴν, ἀλλ' αἰέποτε ἀπέβλεπον εἰς τὸ γλυκύτατον ἐκείνο ὄνειρον, πρὸς πραγμάτωσιν τοῦ ὁποίου τοιαῦτα καὶ τσαῦτα ἐμεγαλοῦργησαν καὶ τὸ ὁποῖον ἐκάλουν ἐθνικὴν ἀνεξαρτησίαν.

Ἡ παιδεία διαχίσασα τὰ γλυκέα αὐτῆς ρεῖθρα καὶ μέχρις αὐτῶν τῶν ἀπροσίτων βράχων ἐφ' ὧν ἐκυμάτιζε τὸ φλόμπουρον τοῦ ἀρματωλοῦ καὶ κλέφτου, ἀνέπλασε νέους Ἑλληνας ἐνστερισθέντας τὴν αὐταπάρνησιν, περιφρονήσαντες τὸν θάνατον ἀπέναντι τῆς ἐλευθερίας, καὶ εὐχομένους ὅχι δόξαν ἢ

ήδονάς, ἀλλὰ «καλὸ μολύβει» ὑπὲρ τοῦ βωμοῦ
τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας.

Ἐκτοτε ὁ Ἕλλην δὲν ἐσυνθηκολόγει πρὸς τοὺς
ἑαυτοῦ δυνάστας, δὲν παρέδιδε πλέον ἑαυτὸν αἰχμάλωτον
εἰς τὰς χεῖρας τῶν τυράννων του, ἀλλ' ἐπρω-
τίμα μυριάκις τὸν θάνατον ἀντὶ τῆς ζωῆς, σκεπτό-
μενος μάλιστα, πρᾶγμα πρωτάκουστον εἰς τὴν ἱστο-
ρίαν τῆς ἀνθρωπότητος, πῶς, καὶ μετὰ τὸν ἔνδοξον
θάνατον ὄν ἐπόθει, σκεπτόμενος λέγω, πῶς καὶ αὐ-
τὴν τὴν νεκρὰν καὶ ἄμορφον ἀλλ' ὑπερέφανον κεφα-
λήν του νὰ μὴ ἀφήσῃ εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἀπίστων
ἐχθρῶν του καὶ χλευάσωσιν αὐτήν.

Ἡ δημώδης ποίησις τῶν χρόνων ἐκείνων, διασώ-
ζει ἡμῖν τὴν ὑπερτάτην ταύτην φιλοσοφίαν τῶν ὀρε-
σιθίων Ἑλλήνων, οἵτινες μετὰ συνειδήσεως τῶν
ἀπαγγελλομένων ἐψάλλον σὺν τοῖς ἄλλοις,

Ποῦ 'σαι κλέ μου ἀδελφὲ καὶ πολυγαπημένε;
Γύρισε πίσω, πάρε με, πάρε μου τὸ κεφάλι,
Νὰ μὴν τὸ πάρ' ἡ παγανιὰ καὶ ὁ Γιουσοῦφ ἀράπης
Καὶ μοῦ τὸ πᾶει στὰ Γιάννινα, στ' Ἀλῆ πασαῖ τοῦ
[σκύλου.

Τίς δὲ εἶνε δυνατὸν ν' ἀμφιβάλλῃ ὅτι ἐν τῇ πε-
ριοπῇ ταύτῃ ἔφθασαν οἱ Ἕλληνες διὰ τῆς ἐπιδρά-
σεως τῆς παιδείας; Ἀλλὰ καὶ τίς ὁ ἀντιλέγων ὅτι
τὴν παιδείαν ταύτην ἐλίκνισεν ἡ Ἐκκλησία καὶ διέ-

σπειρεν ἀπανταχοῦ τῆς Ἑλληνικῆς γῆς ὁ Ἑλληνικός κλῆρος;

Ἄλλὰ δὲν περιορίζονται μέχρι τοῦ σημείου τούτου μόνον αἱ πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἐπιδαψιλευθεῖσαι εὐεργεσίαι τοῦ Ἑλληνικοῦ κλήρου. Ἐτερον στάδιον, στάδιον ἐνεργείας ἐπεφυλάσσετο αὐτῷ, ὅπως καὶ πάλιν δειχθῆ ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία παρηκολούθει ἐκ τοῦ συνεγγυς ἀπάσας τὰς φάσεις τῆς πολιτικῆς καταστάσεως τοῦ Ἑλλήνου.

Ὅταν ἤρξατο ἡ διὰ τῶν ὄπλων διαμαρτύρησις κατὰ τῆς καθεστηκυίας τυραννίας, ὅταν ἀνῆλθον τὸν Ὀλυμπον καὶ τὰ λοιπὰ ἔνδοξα ὄρη οἱ ἀρματωλοὶ καὶ κλέφται ἵνα ἀναπνεύσωσιν ἐλεύθερον ἀέρα, ὅταν οἱ Ἕλληνες, ἔρμαιον τῶν ξένων γενόμενοι, ἐπανίσταντο κατὰ τῶν Τούρκων ἄνευ τελικοῦ σκοποῦ, καθ' ἀπάσας τὰς περιστάσεις ταύτας ὁ κλῆρος τῆς Ἑλλάδος δὲν διέψευσε τὰς εἰς αὐτὸν τρεφομένας ἐθνικὰς ἐλπίδας. Περὶ τὰ τέλη τῆς 15' ἑκατονταετηρίδος ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἐπιδαύρου Μακάριος καὶ Θεόδωρος ὁ Χωροδεσπότης, ὑψοῦσι τὴν σημαίαν τῆς Ἐπαναστάσεως ἐν Πελοποννήσῳ, καὶ, ὅπερ μέγιστον, ἐπὶ δύο ὀλόκληρα ἔτη ἰδίᾳ δαπάνῃ ἀνθίστανται, εἰς μάτην ἐπικαλούμενοι τὴν τῶν ξένων βοήθειαν.

Ὅσακις δὲ πάλιν ξένοι ἐπεκαλοῦντο τὴν βοήθειαν τῶν Ἑλλήνων ὑποσχόμενοι εἰς αὐτοὺς τὴν πραγμάτωσιν τοῦ ἱεροῦ πόθου των, αἰέποτε ὁ Ἑλληνικός

κλήρος ἐφαίνετο πρόθυμος· ὅτε π. χ. περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἰζ' αἰῶνος Κάρολος ὁ Β'. δούξ τοῦ Νεβέρ, ἐγείρας ἀξιώσεις ἐπὶ τοῦ θρόνου τῶν Παλαιολόγων, ἔστειλεν ἀπεσταλλένους εἰς τὴν Ἑλλάδα ὅπως ὑποκινήσῃ τοὺς Ἕλληνας, εὖρον οὗτοι πρόθυμους τοὺς ἐπίσκοπους Γαβριήλ Ἀρτης καὶ Ναυπάκτου, Χαρίτωνα Δυρραχίου, Διονύσιον Ἐγναθίου, καὶ ἄλλους πολλοὺς. Ὅτε δὲ πάλιν οἱ Ἐνετοὶ ἐκήρυξαν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας, ὁ Τιμόθεος Τυπάλδος, ἐπίσκοπος Κεφαλληνίας, ἔχων ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ 150 μοναχοὺς καὶ ἱερεῖς παρίσταται εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Λευκάδος συμμαχῶν τοῖς Ἐνετοῖς πρὸς μεγίστην ἐκπληξιν τοῦ Μοριζίνη.

Ἄλλὰ καὶ αὐτὰς τὰς τάξεις τῶν προμάχων τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας, τὰς τάξεις δηλονότι τῶν ἀρματωλῶν ἐὰν ἐρευνήσωμεν, δὲν θὰ βραδύνωμεν ν' ἀνακαλύψωμεν ἐν αὐταῖς Ἕλληνας κληρικούς προθύμως δραξαμένους τὰ ὄπλα ὅπως ἐμψυχώσῃ τὸ ἔργον τῶν ὀρεσιβίων ἡρώων. Ἐν αὐταῖς θέλωμεν ἀπαντήσῃ τὸν ἐπίσκοπον Σαλῶνων Φιλόθεον, τὸν τῶν Θηβῶν Ἱεροθέον, τὸν Λακρίσσης Μακάριον, τὸν Εὐβοίας Ἀμβρόσιον καὶ μετ' αὐτῶν τοὺς ἐπισημοτέρους τῆς περιφερείας τῶν κληρικούς.

Ἔτερα δὲ πάλιν μεταγενέστερα γεγονότα καὶ αὐθις πειθουσιν ἡμᾶς περὶ τῆς ἐνεργείας τοῦ ἡμετέρου κλήρου εἰς τὰ τῆς Ἐπαναστάσεως. Ὅτε δηλο-

νότι ὁ Ἕλλησιν Παπάζογλου, ἦλθεν εἰς Πελοπόννησον, ἐν ἔτει 1766, ἵνα ὑποκινήσῃ τοὺς Ἕλληνας εἰς ἐπανάστασιν ὑποσχόμενος τὴν ἄμεσον τῶν Ῥώσσω βοήθειαν, συνῆψε μὲν τὸ πρῶτον διαπραγματεύσεις μετὰ τοὺς Μαυρομιχαλαίους ἐν Μάνη, καὶ μετὰ τοῦ Παναγιώτου Μπενάκη ἐν Καλάμεις, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ οἱ μητροπολίται Κορίνθου, Λακεδαιμόνος, Παλαιῶν Πατρῶν, καὶ ἄλλοι, σπεύδουσι νὰ παρὰσχωσι πᾶσαν τὴν δυνατὴν συνδρομὴν των. Οἱ Τούρκοι ἀνακαλύπτουσι τὰς ὑπὲρ τῆς ἐπαναστάσεως ἐνεργείας τοῦ κλήρου, καὶ κατ' αὐτοῦ στρέφουσι πρῶτον τὰ φονικὰ αὐτῶν ὄπλα, τὸ δὲ αἷμα τοῦ Λακεδαιμόνος ἔβαψεν ἅμα τὴν τσοάκις ταπεινωθεῖσαν Ἑλληνικὴν γῆν. Ὅτε δὲ μετ' οὐ πολὺ ὁ ὑπὸ τὸν Θεόδωρον Ὀρλώφ Ῥωσσιῶς στόλος ἠγκυροβόλοι εἰς Οἶτυλον, ἵνα ἀναζωπυρήσῃ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν, καὶ πάλιν ὁ Μητροπολίτης Πατρῶν Παρθένιος, ὁ υἱὸς τοῦ Γεωργίου Νοταρᾶ Μητροπολίτης Κορίνθου Μακάριος, καὶ πλείστοι ἄλλοι, πάσῃ δυνάμει ἀγωνίζονται ἵνα ἐπιτύχωσι τὴν ταχεῖαν ἐξέγερσιν, ἀδιάφορον ἂν αἱ ἐξεγέρσεις αὐταὶ οὐδὲν ἐπέφερον ὀριστικὸν ἀποτέλεσμα, προεμήνουσιν ὅμως ἄλλην ἐποχὴν καὶ ἄλλα ἔργα, ἅτινα ἔπρεπε νὰ ἀχθῶσιν εἰς αἰσιον πέρασ ὡς ἐκ τῶν ὑστέρων καταδείκνυται.

Καὶ κατὰ τοὺς μετὰ ταῦτα δὲ χρόνους καθ' οὓς νέος δυνάστης καὶ τύραννος, ὁ πασᾶς τῶν Ἰωαννίνων

Ἄλῃς, ἐπικάθηται τοῦ τραχήλου τῶν Ἑλλήνων, καὶ εἰς νέους καθυποβάλλει τούτους διωγμούς, στερήσεις, καὶ λεηλασίας, καὶ τότε ὁ Ἑλληνικὸς κληρὸς, ὅσον τὸ ἐπ' αὐτῷ, ἐβοήθησε τὸ θλιβόμενον γένος του. Ἐτρεμον ὄντως οἱ Ἕλληνες καὶ αὐτὸ μόνον τὸ ὄνομα τοῦ Ἀλῆ προφέροντες, ἀλλὰ μήπως καὶ αὐτὸς ὁ Ἀλῆς δὲν ἔτρεμε καὶ δὲν ἐφοβεῖτο νὰ προφέρῃ τὸ ὄνομα τοῦ ἥρωος πατρὸς Ἐὐθυμίου Βλαχάβια; Ἐμαρτύρησε ὄντως ὁ ἥρωος οὗτος ὑπὸ τοῦ αἰμοδόρου Ἀλῆ, ἀφ' οὗ ὁμως κατέδειξεν εἰς τὸν βάρβαρον τοῦτον, ποίους ἐθνικοὺς ἥρωας θηλάζει ἢ πολύστενος πατρίς του.

Τίς δὲ λόγος δύναται ἔστω καὶ ἀπλῶς ν' ἀπεικονίσῃ τὸ θάρρος, τὴν ἀφοσίωσιν, τὸν ἔρωτα τέλος πρὸς τὴν πίστιν καὶ τὴν πατρίδα τοῦ πολιοῦ ἐκείνου γέροντος, μοναχοῦ τῆς Ἁγίας Παρρασκευῆς; Πῶς ν' ἀποκαλέσῃ τὴν ἀνέκφραστον αὐταπαρνησιν ἣν ἐπεδείξατο κατὰ τὴν λύσειν τοῦ φοβεροῦ ἀλλὰ λαμπροῦ δράματος, ὅπερ ἐξετυλλίχθη εἰς τοὺς ἀπορῶγας καὶ ἱερούς ἐκείνους βράχους τοῦ πολυῤῆμνῆτου Σουλιῦ ὁ γέρον μοναχὸς Σαμουήλ; Ὅταν τὸ ἥρωικὸν Σοῦλι ἐπέσει τὴν πτώσιν ἐκείνην ἀφ' ἧς ἔσκει ἐκπηγάξει ἄφθιτος δόξα καὶ κλέος, ὅταν ἐκ τῶν ἀρρενωπῶν αὐτοῦ μαχητῶν, οἱ μὲν ἔπεσαν ἤδη, οἱ δὲ διασχίσαντες τὰς πεφυκνωμένας τῶν ἐχθρῶν τάξεις ἐζήτησαν καταφυγὴν εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα, ὅταν προσηνέχθη

ἡ ἐπική ἐκείνη ἐκατόμβη, ὁ ἐκούσιος καὶ ῥωμαν-
τικὸς ἐκείνος θάνατος, τῶν ἡρώιδων γυναικῶν τοῦ
Σουλίου εἰς τὸν ἱερὸν βωμὸν τῆς πατριδος, καὶ ταῦτα
τῇ ἀνηκούστῳ παραβιάσει τῆς ἱερότητος τῶν συνθη-
κῶν τῶν διαμαχομένων, τὸ μεγαλεῖον τῶν γεγονό-
των ἐπεσφράγισεν ἡ πράξις τοῦ μοναχοῦ Σαμουήλ.
"Ὅταν δηλονότι ὁ δῆθεν ἐκτελεστής τῆς μετὰ τῶν
Σουλιωτῶν συνθήκης καὶ ἰδιαιτέρος γραμματεὺς τοῦ
Ἄλῃ, προσεγγίσας τὸν γέροντα ἐμυκτήρισεν αὐτὸν
δι' ἣν ἐπέδειξατο ἀφροσύνην νὰ παραδοθῆ ζῶν εἰς
τὰς χεῖρας τοῦ Ἄλῃ « τί ποτε δὲν φοβοῦμαι »
ἀπεκρίθη ὁ ἀείμνηστος γέρων « διότι τί ποτε δὲν
θὰ πάθω ». Ταῦτα δ' εἰπὼν, ἐξέκένωτε διὰ τῆς
τρεμούσης γεροντικῆς χεῖρός του πιστόλιον ἐντὸς με-
γίστης ποσότητος πυρίτιδος, ἀνατινάζας οὕτως
ἐαυτὸν τε καὶ Τούρκους.

Κατὰ δὲ τοὺς χρόνους τῆς συστάσεως τῆς Φιλι-
κῆς Ἑτερίας, πανελληνίως ἀρχὴ ὑπῆρξε τὸ Οἰκου-
μενικὸν Πατριαρχεῖον, ψυχὴ δὲ τῆς Ἑτερίας ταύ-
της αὐτὸς οὗτος ὁ ἀείμνηστος Πατριάρχης Γρηγόριος.
Οὗτος δι' ὑπερανθρώπων ἐνεργειῶν κατώρθωσε νὰ
συνδέσῃ καὶ ἐνώσῃ ἐν αὐτῷ τῷ Πατριαρχείῳ τὰς
κεχωρισμένας καὶ ὀπωσθήποτε ἀφισταμένας ἀπ' ἀλ-
λήλων Ἑλληνικὰς δυνάμεις, καὶ ποιήσῃται οὕτως
ἀρχὴν τοῦ λαμπροῦ καὶ θείου ἐκείνου ἔπους τοῦ 1821.
Ὁ Πατριάρχης ἀνακαλύπτεται . . . τὸ ἅγιον αἷμά

του ἔβαψε τὸν βωμὸν Ἐκείνου ὃν ἐλάτρευεν, ἡ δὲ γενεά του δὲν ἐλησμονήσεν ἀλλ' ἐς αἰῶθ' ἀναπολῆ τὰ τεμεγάλα ἔργα του, ἀλλὰ καὶ τὸ σχοινί του. Ταῦτοχρόνος δὲ καὶ ἕτεροι μητροπολίται, ὁ Θεσσαλονίκης, ὁ Λαρίσης, καὶ ἄλλοι, θυσιάζονται ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος.

Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐλάμβανον χώραν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἡ ἐγκυμονοῦσα ἐπανάστασις λαμβάνει σάρκα. Ὁ Πατριάρχης Πατρῶν Γερμανὸς ὑψοῖ τὸ Χριστιανικὸν λάβαρον ἐφ' οὗ ὀρκίζονται τὸν ὄρκον τῆς ἐλευθερίας ἢ τοῦ θανάτου ὁ ἀρχιμανδρίτης Δικαῖος ἢ Παπαφλέσας ἐνσπείρει τὸ χριστιανικὸν τῆς γενικῆς Ἐπαναστάσεως σύνθημα ἐν Πελοποννήσῳ, καὶ ἐξεγείρει αὐτήν ἢ κλαγγή τῶν Ἑλληνικῶν ὄπλων ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον ἠχοῦσα, ἀντὶ τρόμου καὶ φρίκης, ἀποτελεῖ τὴν λαμπροτέραν ψδὴν εἰς τὰς ἀκοὰς τῶν Ἑλλήνων. Ἐν μέσῳ δὲ πάλιν τῶν αἰμυνήστων ἡρώων τῆς Στερεᾶς τῶν ἐγκολπωθέντων τὸ ἱερὸν κίνημα καὶ ποικιλοτρόπως καταδειξάντων ὅτι τὰ πάντα θυσιάζουσιν, οὐδ' αὐτῆς τῆς ζωῆς ἐξαιρουμένης, χάριν τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας, δὲν θέλομεν βραδύνει ν' ἀνακαλύψωμεν τὸν ὑπέρλαμπρον τῆς Ἀλαμάνας μαχητὴν, τὸν ἐν ἄπασιν ἕτερον δειχθέντα Λεωνίδα τὸ λαμπρὸν τοῦτο μετέωρον τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως κατὰ τὴν ἀμί-

μητον ἔκφρασιν τοῦ ἡμετέρου ἱστορικοῦ, (*) τὸν Ἀθανάσιον Διάκον. Ὅταν αἱ ὀρδαὶ τοῦ Ὁμέρ Βριώνη εἰσήλασαν εἰς τὴν Στερεάν κατὰ τοῦ Διοβουινιώτου, τοῦ Πανουργιᾶ, καὶ τοῦ Διακίου, ὅταν οἱ δύο πρῶτοι ὑπέικοντες εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς πληθούς τοῦ ἐχθροῦ ὑπεχώρησαν, μόνον ἡ φωνὴ τοῦ νεαροῦ Διακίου ἠκούσθη τότε προσκαλοῦσα τοὺς Ἕλληνας εἰς ἀντίστασιν:

Καρδιὰ παιδιὰ μου, φώναξε,

παιδιὰ μὴ φοβηθῆτε,

Ἄνδρεῖα ὡσὰν Ἕλληνες,

ὡσὰν Γραικοὶ σταθῆτε.

Ἄλλ' ἡ φωνὴ τοῦ Διακίου ἀπεπνίγη· οἱ περὶ αὐτὸν φοβηθέντες τὸν μέγαν τοῦ ἐχθροῦ ἀριθμὸν, διεσκορπίσθησαν, καὶ μόνος ὁ Διάκος μετὰ δεκάδων τινῶν ἀληθῶς ἥρώων, συναισθανόμενος ἴσως ὅτι ἐγγύς που περὶ αὐτὸν ὑπῆρχον αἱ Θερμοπύλαι, καὶ ἀναπολῶν τί περὶ τὸν τόπον ἐκαῖνον ἔλαβέ ποτε χώραν μεταξὺ τοῦ Περσικοῦ σμήνου καὶ τοῦ Λεωνίδα, δὲν ἠθέλησε νὰ δειχθῆ κατώτερος τούτου· ἀντέστη κατὰ τοῦ Ὁμέρ ὁ ἀθάνατος Διάκος πολεμῶν ἐπὶ τρεῖς ὥρας καὶ καταδεικνύων ὅτι οἱ Ἕλληνες ἤξεύρουσι ν' ἀποθνήσκωσιν ἐνσπείροντες τὴν ἐρήμωσιν καὶ καταστροφὴν εἰς τὰς ἐχθρικὰς τάξεις· ἀφ' οὗ δηλαδὴ ἀπέκκαμε φονεύων,

(*) Ὁρα Ἱστορ. Κ. Παπαρηγοπούλου.

Σχίσθηκε τὸ τουφέκι του
κ' ἐγένηκε κομμάτια
Καὶ τὸ σπαθὶ του ἔσυρε
καὶ ἴστη φωτιὰ ἐμβῆκε.
Ἐκοψε Τούρκους ἄπειρους
κ' ἔφτα μπουλουκπασάδες
Πλὴν τὸ σπαθὶ του ἔσπασεν
ἀπὸ τὴ χούφτα
Κ' ἔπεσ' ὁ Διάκος ζωντανὸς
εἰς τῶν ἐχθρῶν τὰ χέρια.

Ἐπεσε λοιπὸν ὁ Διάκος, διότι δὲν ἦτο δυνατὸν
παρὰ νὰ πέσῃ· ἀλλ' εἰ καὶ ἐν ἀκαρεὶ ἐξέλιπεν
ἀπὸ τοῦ μέσου τῶν Ἑλλήνων ὁ νεαρὸς αὐτῶν ἦρως,
κατέλιπεν ὅμως ὀπισθεν αὐτοῦ ἄφθιτον μὴμην μα-
χητοῦ τε καὶ μάρτυρος.

Καὶ ἐν ἅπασι δὲ τοῖς λοιποῖς μέρεσιν, ἐν οἷς ἐγενι-
κεύθη ἡ Ἐπανάστασις, δὲν ἔλειψαν ἐπίσκοποι τε
καὶ ἱερεῖς καὶ μοναχοὶ νὰ ἐνθαρρύνωσι τοὺς μαχη-
τάς, νὰ κρύπτωσιν αὐτοὺς εἰς τὰ ἴδια καταφύγια,
ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δέ, καὶ νὰ συναποθνήσκωσι με-
τ' αὐτῶν.

Φίλτατοι ἀκροαταί! Ἐσμὲν Ἕλληνες ζῶντες ἐν
τῇ ἐλευθέρῃ Ἑλλάδι. Τὴν Ἑλλάδα κατέστησαν ἐλευ-
θέραν τὰ μεγάλα τῶν προειρημένων ἀνδρῶν ἔργα.
Ἄντι πάσης ἀνακεφαλαιώσεως τοῦ ἀσθενοῦς λόγου
ὄν πρὸς Ὑμᾶς ἐξεφώνησα, ὑψώσωμεν οἱ πάντες εὐ-

γνώμονα ἀπὸ καρδίας φωνὴν καὶ μακαρίσωμεν τοὺς
ιεροὺς καὶ ἐνδόξους ἡμῶν προγόνους, οἵτινες διὰ τῆς
ἀδελφοποιήσεως τῆς θρησκείας καὶ παιδείας μετὰ
τῆς ἐθνικότητος, εἰς αἴσιον πέρας ἤγαγον τὸ μέγα
ἔργον τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν παλιγγενεσίας. Εὐχρηθῶμεν
δὲ τέλος ὅπως καὶ ἡ μεταγενεστέρα τῶν Ἑλλήνων
γενεὰ δειχθῆ ἄξια τῶν προγόνων αὐτῆς· καλλιεργούσα δὲ τὰ γράμματα, καὶ ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς
ἀμώμου αὐτῆς θρησκείας ἀείποτε βαδίζουσα, ὡς με-
γαλουργήσῃ ὅσα καὶ ἐκεῖνοι ἐμεγαλοῦργησαν. Διὰ τῆς
κοινῆς δὲ ταύτης ἐνεργείας, τῆς θρησκείας καὶ ἐπι-
στήμης, δύνανται νὰ ἐκπληρωθῶσιν οἱ ἱεροὶ καὶ προ-
αίωνοι τῶν Ἑλλήνων πόθοι, καὶ ἀναλάμψῃ διὰ ταύ-
της καὶ πάλιν ἐν μέσῳ τῶν μεγάλων τῆς γῆς ἐθνῶν,
μεγάλῃ Ἑλλάδι, ἀνταξία τοῦ ἐνδόξου αὐτῆς ἀρχαίου
μεγαλείου καὶ ὀνόματος.

Γένοιτο.

